

УДК 327.82:004(73)

І. В. Тихоненко
кандидат політичних наук,
старший викладач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
О. О. Філоненко
студентка 4 курсу спеціальності «Міжнародні відносини»
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

ЕЛЕКТРОННА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ

Постановка проблеми. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) має вагомий вплив на сучасне суспільство. Не є винятком й міжнародні відносини, що проявляються у встановленні контактів з великою аудиторією, розмиванні кордонів держав, появі електронного уряду, цифрової дипломатії. Американська електронна дипломатія (e-diplomacy, digital diplomacy) є самостійним інструментом зовнішньої політики. Вона ґрунтується на прагненні уряду США розширити число прихильників американських цінностей за кордоном і залучити міжнародну громадськість в політичний порядок денний, запропонований Вашингтоном. Актуалізується така проблематика з огляду на активне використання Twitter американським президентом Д. Трампом, що є проявом електронної дипломатії в дії. Це має безпосередній вплив на американські двосторонні та багатосторонні відносини у міжнародній сфері.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичною базою для написання статті є праці українських дослідників, серед яких особливої уваги заслуговують роботи М.С. Гринчук, С.А. Гуцал, Н.О. Піпченко, Я. Турчин, а також зарубіжних дослідників Е. Гільбоа, М. Гарбон. У своїх працях науковці досліджували сутність та особливості електронної дипломатії, а також основні аспекти е-дипломатії США.

Активно питання електронної дипломатії вивчається російськими науковцями. Н. Цветкова у своїй праці аналізує причини зміни концептуальної парадигми в електронній дипломатії США: концепції «м'якої» сили поступилися стратегічній комунікації [13]. М. Епова приділила увагу дослідженню становлення та еволюції цифрової дипломатії в Сполучених Штатах Америки [14].

Метою дослідження є аналіз особливостей електронної дипломатії як інструменту зовнішньої політики США, її механізмів та втілення. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- визначення поняття «електронна дипломатія»;
- аналіз нормативно-правової бази та механізму інституційного забезпечення реалізації електронної дипломатії в США;
- характеристика ефективності електронної дипломатії у практичній сфері реалізації американсько-зовнішньополітичного курсу.

Виклад основного матеріалу. За умов інформаційної революції виникла потреба в застосуванні новітніх технологій у професійній діяльності, зокрема у дипломатичній роботі. Одним із засобів її реалізації є електронна дипломатія, яка має прикладне значення та є

дієвим інструментом формування бренду держави на міжнародній арені.

Термін *е-дипломатія*, що позначає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій для здійснення державними органами своїх функцій та комунікацій у сфері зовнішньої політики, вперше почали використовувати у США. Е-дипломатія є одним із напрямів американської громадської дипломатії, яка спрямована на залучення широкого загалу до дипломатичної практики та налагодження міжнародної взаємодії. Американська модель е-дипломатії базується на ліберальних цінностях демократії та свободи людини, реалізується через низку таких відомих інтернет-індустрій США, як Google, Facebook, Twitter тощо [8, с. 104].

Використання цифрової дипломатії розпочалося у 1996 р., що пов'язано із діяльністю інформаційного агентства США – ЮСІА (USIA, United States Information Agency), яке сформувало перший інтернет-журнал “Washington Files”. Першим кроком у розвитку електронної дипломатії було розміщення матеріалів на офіційних сайтах дипломатичних представництв Сполучених Штатів. Згодом розрізнені матеріали стали об'єднуватися в електронні журнали Уряду США. Друковане слово набуває віртуальної оболонки, не змінюючи своєї сутності. Далі відбувається «інтернетифікація» радіо- і телеканалів: існуючі американські канали, спрямовані на зарубіжну аудиторію, переводяться в мережу Інтернет, там же створюються і нові канали [3, с.109].

У 2001 р. США оголосили про створення мережевої дипломатії. Програми цифрової дипломатії в США розвинулися в 2002–2003 рр., коли адміністрація Дж. Буша-молодшого почала переносити традиційні радіо- і телеканали міжнародного мовлення в Інтернет. У 2006 р. держсекретар К. Райс сформувала Групу цифрової взаємодії, до складу якої увійшли фахівці, що займаються моніторингом інформації та дезінформації про США, яку транслювали користувачі в соціальних мережах. Тоді ж держсекретар оголосила про запуск першого офіційного блогу Держдепу, відкрила урядовий портал і кілька електронних журналів.

До завдань цифрової дипломатії також належить підтримка молодіжних рухів. Одним з найуспішніших став рух, організований за допомогою соціальної мережі Facebook, який переріс у масову хвилю протестів проти Революційних збройних сил Колумбії – Армії народу в 2008 р. Дещо пізніше за американською ініціативою був створений так званий Альянс молодіжних рухів, який об'єднав молодих людей, охочих використовувати нові технології з політичною метою.

На сайті Альянсу розміщені інструкції зі створення блогів і запуску кампаній в соціальних медіа [5, с. 17–18].

Важливу роль в здійсненні цифрової дипломатії США в країнах Близького Сходу відіграє Команда з цифрових зовнішніх контактів (Digital Outreach Team), яка була створена в 2006 р. До її завдань належить участь у дискусіях з питань зовнішньої політики США з користувачами популярних сайтів арабською і перською мовами, а також урду. Крім цього, фахівці цієї організації беруть участь у дискусіях, реєструючись у соціальних мережах як рядові учасники або модератори дискусій. Команда намагається роз'яснити користувачам поведінку США на міжнародній арені і ліквідувати дезінформацію, що потрапляє в соціальні мережі з боку основних супротивників Америки. Створення дослідницького центру в 2007 р. з вивчення блогосфери в зарубіжних країнах надало уряду США широкі можливості з пошуку і підтримки демократичних настроїв у арабських країнах [1, с. 30–31].

До середини 1990-х рр. електронна дипломатія США здійснювалася здебільшого за допомогою Інформаційного агентства США, методи роботи якого припускали лише односторонню взаємодію. Після початку війни в Іраку в 2003 р. адміністрацією Дж. Буша-молодшого було започатковане використання радіо і телебачення як інструментів публічної дипломатії. Однак населення країн Близького Сходу спочатку сприймало надану інформацію з недовірою. За таких умов з'явилася очевидна необхідність діалогу та інтерактивної взаємодії, що і стало метою створення Команди з цифрових зовнішніх контактів. Її місія полягає в роз'ясненні зовнішньої політики США і боротьбі з дезінформацією.

Цифрова дипломатія Сполучених Штатів Америки здійснюється Державним департаментом США і Агентством США з міжнародного розвитку (АМР США). Для адаптації до змін ХХІ ст. Держдепартамент США провів низку перетворень в здійсненні дипломатії. Наприклад, у 2003 р. в рамках Бюро з управління інформаційними ресурсами США був відкритий Офіс з цифрової дипломатії, робота якого спрямована на розвиток інформаційних і технічних ресурсів. Блогери створюють відео, перекладають інформацію іншими мовами, представляючи інформацію у вигляді коротких повідомлень. У 2011 р. був запущений Twitter арабською, перською, російською, французькою, іспанською мовами, що дозволяє обійти використання тільки англійської мови у реалізації цифрової дипломатії [4, с. 212].

Розвиток ІКТ спричинив низку позитивних змін. Наприклад, поява різних проектів, одним з яких є Діплопедія. Діплопедія – це інтернет-ресурс, запущений у 2006 р. Державним департаментом США, що містить діючі інтернет-відомства. Будь-який співробітник може отримати доступ до сайту, додавати, редагувати і обмінюватися інформацією. За даними на 2012 р., Діплопедія має понад 5 000 редакторів і 16 300 статей. Діплопедія є частиною програми, що трансформувала дипломатію К. Райс і робить акцент на такі нові медіа, як Facebook, YouTube, Twitter. Ще один проект, розроблений Офісом з електронної дипломатії – Віртуальний студент дипломатичної служби. Це – інтернет-програма стажувань, що надає студентам вузів можливість брати участь в дипломатичній місії. Все це є прикладом успішного здійснення цифрової дипломатії Держдепартаменту США [9, с. 173].

У 2010–2011 рр. Білим домом були опубліковані кілька офіційних документів, які задають напрямки електронної дипломатії. У їх числі був документ «Публічна дипломатія: зміцнення взаємодії Сполучених Штатів зі світом», де були вказані завдання, які визначаються керівництвом США для електронної дипломатії. До списку цих завдань належали такі:

1) дискредитація ідеологічних супротивників Сполучених Штатів;

2) протидія інформаційній діяльності Китаю в Інтернеті;

3) обмеження інформаційної присутності Росії на території колишнього Радянського Союзу;

4) протидія зовнішній культурній політиці Ірану, яка проводилася через соціальні мережі [19].

Залучення зарубіжних товариств до цінностей США і використання мережі Інтернет як інструменту координації зусиль Вашингтона і зарубіжної цільової аудиторії стало лейтмотивом зміцнення «м'якої» і «розумної сили» адміністрації Б. Обами у 2010–2012 рр. Взірцем цієї стратегії, очевидно, стало використання цифрової дипломатії США в ході соціально-політичних протестів у Північній Африці і на Близькому Сході. Мобілізація активної арабської молоді, її навчання методам координації маніфестацій за допомогою соціальних мереж, створення численних віртуальних неурядових організацій, які пропагували цінності лібералізму арабською та англійською мовами, підтримка масових виступів у регіоні американським політичним істеблішментом через глобальні Інтернет-сервіси – всі ці нові методи стали результатом імплементації тез Дж. Ная у практику цифрової дипломатії США в середині 2010-х рр. [12, с. 125–126].

Сучасна Інтернет-дипломатія США дає широкі можливості, по-перше, щодо коригування змісту інформаційної пропаганди: глобальна мережа дозволяє оперативно змінити не тільки підбір літератури та інформації з теми, а й організувати дискусію, направляти її в певне русло, відстежувати зміни громадської думки. По-друге, активна участь Адміністрації США в соціальних мережах дозволяє персоналізувати групи молоді, які мають протестні настрої, і безпосередньо в режимі реального часу проводити з ними роботу.

Крім цього, існування персональних сторінок вищих посадових осіб США, їх політичних інститутів дозволяє створити видимість особистої живої бесіди з людьми, які відповідають за прийняття рішень в країні. Крім того, використання мережі Інтернет значно скорочує витрати на інформаційно-пропагандистську діяльність уряду і має пріоритетну цільову аудиторію – молодь [11, с. 127].

Бюро управління інформаційних ресурсів Державного департаменту розробило інноваційні проекти та послуги щодо використання інтернет-комунікації у вимірі соціальних медіа в зовнішньополітичній практиці США. Соціальна мережа «Corridor», що орієнтована на користування нею співробітниками Департаменту зовнішньої політики та представниками інших владних структур США, надає можливість публікувати звіти про професійні досягнення, розширювати базу професійних контактів, ознайомлюватись з досвідом діяльності колег з інших країн, формувати групи та обговорення професійних тем [2, с. 334–335].

Блог DipNote був заснований Держдепартаментом США у 2007 році з метою залучення до глобальної дискусії іноземців. Платформа сприяє обговоренню США та публічної дипломатії. Частиною філософії цього порталу є цілеспрямований збір позитивних та негативних відгуків учасників дискусій та подальший їх аналіз з метою оцінювання ставлення до США іноземної публіки. У 2009 р. платформа була реформована, значна увага стала приділятися перекладу різними мовами та узагальненню промов президента та ключових політиків, їх розповсюдження за допомогою Твіттеру та інших соціальних мереж [6, с. 225].

Додатково створено віртуальні презентаційні пости, які допомагають посольствам або консульствам США мобілізувати інструменти пропагандистської діяльності для поглиблення взаємодії з громадянами країн, у яких США не мають дипломатичного представництва. Нині існує близько 40 таких віртуальних представництв США за кордоном.

Усі ці програми та сервіси не лише теоретично функціонують, а й дійсно виправдовують свою діяльність на практиці. Варто зазначити, що президент США Д. Трамп безпрецедентно активно, як для глави США, використовує свій аккаунт в Twitter. Це явище вже отримало назву Twitter-дипломатії. Наприклад, у своєму мікроблозі Д. Трамп повідомив про одну з резонансних номінацій для своєї адміністрації – кандидата на пост державного секретаря Р. Тіллersona. Про рішення піти з бізнесу в політику він теж оголосив через свій аккаунт.

Першою заявою, яку підхопили світові ЗМІ, стала загроза Трампа скасувати угоду з Кубою, підписану в 2015 р. Б. Обамою і Р. Кастро, яка відновлює дипломатичні відносини, що були перервані в 1961 році [16].

Висловлюючись на підтримку Ізраїлю, Д. Трамп надав про свою ще одну передвибірну обіцянку скасувати ядерну угоду з Іраном, що обмежує ядерну програму країни в обмін на зняття санкцій. Угода була підписана 14 липня 2015 р. між Іраном, США, Росією, Китаєм, Великобританією, Францією і Німеччиною [14]. На погрози Д. Трампа звернули увагу в Європі і закликали його зберегти нібито не вигідну для США угоду. Деяко змінивши традиції, Д. Трамп у своєму Facebook висловив підтримку Ізраїлю, коли в Раді безпеки ООН розглядали резолюцію, що закликає припинити будівництво ізраїльських поселень на палестинській території. На думку американського президента, резолюцію потрібно скасувати: «США вже давно дотримуються позиції, за якою мир між ізраїльтянами і палестинцями можливий лише через прямі переговори між сторонами, а не через нав'язування умов за допомогою резолюцій ООН. Це ставить Ізраїль в дуже не вигідну позицію і вкрай несправедливо щодо всіх ізраїльтян», – написав він [20].

Д. Трамп не втратив нагоди покритикувати Китай. Президента США схвилювали заяви Північної Кореї про готовність до випробувального запуску міжконтинентальної балістичної ракети. Американський президент вирішив звинуватити Китай в бездіяльності щодо Корейської Народно-Демократичної Республіки. Дипломатичні зусилля президента США Д. Трампа, спрямовані на вирішення питання щодо ядерної проблеми Північної Кореї, викликали іронію і критику з боку іншого экс-кандидата на президентський пост Г. Клінтона [14].

На виступі в Нью-Йорку Г. Клінтон заявила, що не заперечує важливість переговорів. Вона вважає, що постами в Twitter на кшталт тих, що публікує президент, домогтися зрушень неможливо. Потрібно розробляти стратегічний план. Також викликають побоювання прямі переговори з владою КНДР, яка завжди хотіла зміцнити свої позиції за рахунок діалогу зі США [7].

Досить цікавими є спостереження за еволюцією поглядів Д. Трампа на відносини США – Пакистан, які також стали об'єктом застосування так званої твітплатформи. У передвибірчій програмі Д. Трамп у своєму Twitter зазначив: «Коли ж американці вибачаться перед пакистанцями за їх вбивство атаками дронів?» [18], але водночас зазначалося і діаметрально протилежне: «Коли Пакистан вибачиться за те, що ховав У. бен Ладена?» [15].

Можна припустити, що такі двозначні заяви були певним піаром перед виборами. Проте уже на посту Президента США Д. Трамп визначив свою позицію щодо Пакистану знову через використання Twitter. У лютому 2018 р. не просто започаткувалася тенденція до погіршення двосторонніх американсько-пакистанських відносин, а вони справді увійшли у фазу загострення. Початок було покладено постом Д. Трампа у Twitter: «Сполучені Штати вчинили нерозумно, дали Пакистану більше, ніж 33 мільярди доларів як допомогу протягом останніх 15 років, а вони (Пакистан – І. В., О. О.) не дали нам нічого, крім обману і брехні, думаючи про наших лідерів як таких, що є дурнями. Вони надають притулок терористам, на яких ми полюємо в Афганістані, лише трохи допомагають нам. Не більше!» [17].

Така заява Президента обурила пакистанську владу, насамперед начальника штабу армії Пакистану К. Баджва, під керівництвом якого триває антитерористична операція «Раад-уль-Фасад» на прикордонних з Афганістаном територіях.

Отже, як ми бачимо, навіть твіти в соціальних мережах здатні погіршити відносини між країнами. Роль електронної дипломатії постійно зростає, тому можна припустити, що за деякий час такий вид дипломатії стане звичайним явищем у політиці та міжнародних відносинах.

На сьогодні у США ведеться дуже багато дискусій щодо законодавчого забезпечення сфери електронної дипломатії, щодо питань можливостей її реорганізації, відповідальних управлінських структур, висуваються вимоги до посилення міжінституційної кооперації та координування. Нині більшість рекомендацій стосовно необхідності реформування структури електронної дипломатії стосується закликів до створення нового агентства або іншої управлінської одиниці з метою позбавлення Держдепартаменту відповідальності за цю сферу або реорганізації структури зовнішньополітичного відомства з метою кращої адаптації функцій публічної дипломатії [10, с. 375].

Висновки. Використання ресурсного потенціалу електронної або цифрової дипломатії для забезпечення лідерських позицій у світі та втілення зовнішньополітичного курсу у США відображається на інституційному рівні. Зокрема у діяльності Державного департаменту США (Бюро управління інформаційних ресурсів) і Агентства США з міжнародного розвитку, які створюють відповідні програми як для модернізації роботи дипломатів, так і поширення американських

цінностей та політики назагал у площині медіа та Інтернет. Активне залучення нових медіа (соціальних мереж та блогів) до реалізації зовнішньополітичного курсу Вашингтоном підтверджується використанням Twitter Президентом США Д. Трампом. Варто зауважити, що деякі заяви Президента у соціальній мережі випереджають і суперечать заявленому курсу США, але водночас привертають увагу світової спільноти до Америки. Тому застосування е-дипломатії має більше переваг і дає змогу суттєво посилити вплив держави на міжнародній арені, реалізувати національний інтерес у сучасному глобалізованому світі.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у детальнішому аналізі твітплатії та її використання не лише США, а й іншими державами як інструменту реалізації зовнішньої політики.

Література

1. Гавриленко І.І. Геополітичний вимір публічної дипломатії США. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2014. № 3. С. 25–38.
2. Гринчук М.С. Цифрова дипломатія США. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 112. С. 334–336.
3. Гуцал С.А. Публічна дипломатія як сучасний пріоритет зовнішньої політики держави. Стратегічні пріоритети. 2010. № 3(16). С. 106–114.
4. Зиновьева Е. Цифровая дипломатия, международная безопасность и возможности для России. Индекс безопасности. 2013. № 1. С. 212–228.
5. Піпченко Н.О. Цифрова дипломатія як інструмент зовнішньополітичної діяльності США. Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки». 2015. № 5. С. 15–26.
6. Сурма І.В. Цифровая дипломатия в мировой политике. Государственное управление. Электронный вестник. 2015. № 49. С. 220–250.
7. «Твиттер-дипломатия» Трампа вызвала иронию у Хиллари Клинтон. Политэксперт. 2017. URL: <https://politexpert.net/37258-tvitter-diplomatiya-trampa-vyzvala-ironiyu-u-hillari-klinton>.
8. Турчин Я. Електронна дипломатія як важлива складова зовнішньої політики держави. Інформація, комунікація, суспільство. 2014. С. 104–105.
9. Турчин Я. Інституційні правові основи е-дипломатії США. Інформація, комунікація, суспільство. 2016. С. 172–173.
10. Турчин Я. Теорія і практика е-дипломатії у сучасних міжнародних відносинах. Гілея: науковий вісник: зб. наук. пр. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2013. Вип. 74. № 7. С. 373–376.
11. Федоров О.Д. Новые тенденции в публичной дипломатии США. Вектор науки ТГУ. 2014. № 2 (28). С. 126–131.
12. Цветкова Н. Публичная дипломатия США от «мягкой силы» к диалоговой пропаганде». Международные процессы. 2015. № 3 (42). С. 121–134.
13. Эпова М.А. Появление цифровой дипломатии и американский опыт. Электронный научно-практический журнал «История и археология». 2015. № 3. URL: <http://history.snauka.ru/2015/03/1767>.
14. Twitter-дипломатия: самые скандальные твиты Трампа. Лига Новости. 2017. URL: http://news.liga.net/articles/world/14673416-twitter_diplomatiya_samye_skandalnye_tvity_trampa.htm.
15. Chakravarty S. Donald Trump wins: What it could mean for Pakistan. The Times of India. 9.11.2016. URL: <http://timesofindia.indiatimes.com/usa/elections-2016-us-elections-news-results-polls/Donald-Trump-wins-What-it-may-mean-for-Pakistan/article-show/55331638.cms>.
16. Donald J. Trump on Twitter: The people of Cuba have struggled too<...> Twitter. URL: <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/786285509668696065>.
17. Donald J. Trump on Twitter: The United States has foolishly given<...> Twitter. URL: <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/947802588174577664?lang=ru>.
18. Michel A.H. The Presidential Candidates on Drones. Center for the Study of the Drone. 16.10.2015. URL: <http://dronecenter.bard.edu/presidential-candidates-on-drones/>.
19. Public Diplomacy: Strengthening U.S. Engagement with the World. USC Center on Public Diplomacy. URL: https://uscpublicdiplomacy.org/sites/uscpublicdiplomacy.org/files/legacy/pdfs/PD_US_World_Engagement.pdf.
20. Trump Pressures Obama Over U.N. Resolution on Israeli Settlements. The New York Times. 22.12.2016. URL: <https://www.nytimes.com/2016/12/22/world/middleeast/donald-trump-united-nations-israel-settlements.html>.

Анотація

Тихоненко І.В., Філоненко О. О. Електронна дипломатія як інструмент зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки. – Стаття.

У статті розглядаються особливості електронної дипломатії як нового інструменту ведення зовнішньої політики держави у ХХІ ст. з огляду на поширення інформаційно-комунікаційних технологій. Механізми електронної дипломатії проаналізовано на прикладі США як держави, яка активно застосовує цей вид дипломатії. Охарактеризовано інституційний рівень забезпечення реалізації електронної дипломатії в США, а також її втілення у таких нових медіа, як Google, Facebook, Twitter. Автори дійшли висновку щодо вагомості механізмів е-дипломатії у зовнішній політиці США, що підтверджено практичним її застосуванням Президентом США Д. Трампом через соціальну мережу Twitter.

Ключові слова: електронна дипломатія, США, Twitter, Д. Трамп, публічна дипломатія.

Аннотация

Тихоненко И. В., Филоненко О. О. Электронная дипломатия как инструмент внешней политики Соединенных Штатов Америки. – Статья.

В статье рассматриваются особенности электронной дипломатии как нового инструмента ведения внешней политики государства в ХХІ веке в связи с распространением информационно-коммуникационных технологий. Механизмы электронной дипломатии проанализированы на примере США как государства, которое активно применяет этот вид дипломатии. В частности, дается характеристика институционального уровня обеспечения реализации электронной дипломатии в США, а также ее воплощения в таких новых медиа, как Google, Facebook, Twitter. Авторы пришли к выводу о значимости механизмов электронной дипломатии во внешней политике США, что подтверждается практическим ее применением Президентом США Д. Трампом через социальную сеть Twitter.

Ключевые слова: электронная дипломатия, США, Twitter, Д. Трамп, публичная дипломатия.

Summary

Tykhonenko I. V., Filonenko O. O. E-diplomacy as an instrument of United States of America foreign policy. – Article.

The article deals with the peculiarities of e-diplomacy as a new instrument of foreign policy in the 21st century in connection with the dissemination of information and communication technologies. The mechanisms of digital diplomacy are analyzed on the example of the United States as a

state that actively applies this type of diplomacy. In particular, the institutional level of implementation of e-diplomacy in the USA is described, as well as its implementation in the new media such as Google, Facebook, Twitter. The authors came to the conclusion about the importance of e-diplomacy in US foreign policy that confirmed by its practical application by US President D. Trump via Twitter's social network.

Key words: e-diplomacy, USA, Twitter, D. Trump, public diplomacy.